

ÜLERIIGILINE TASEMETÖÖ

ÜHISKONNAÕPETUS

9. KLASS

12. MAI 2004

VARIANT A

ÕPILASE NIMI _____

POISS TÜDRUK

KOOL _____

MAAKOND _____ LINN _____

1., 2., 3. ÕPPEVEERANDI HINNE _____

TASEMETÖÖ PUNKTISUMMA _____

TASEMETÖÖ HINNE _____

MÄRKUSED _____

(on parandusõppel, saab logopeedilist abi, õpib individuaalse õppekava alusel, kodune keel erineb kooli õppekeelest)

1. Analüüsi kirjeldatud juhtumit ja vasta küsimustele.

20-aastane Ivar, kes oli äsja saanud juhiloa, sõitis oma autoga maanteel kiirusega 120 km/h. Liikluspolitsei peatas Ivari ja teavitas kiiruseületamisest. Seepeale ütles Ivar, et ta pole liidluseeskirjadega kursis ega tea midagi 90 km/h piirkiirusest.

1) Kas Ivarit võib karistada? Põhjenda.

--	--

---

2) Kust on võimalik leida seaduste tekste, et seadustega tutvuda?

--

---

3) Kes peavad järgima Eesti Vabariigi seadusi? Vali loetelust ja jooni alla.

--

- 1) ainult EV kodanikud
- 2) kõik inimesed, kes viibivad Eestis
- 3) ainult täisealised EV kodanikud
- 4) kõik inimesed, kes on lugenud seaduste tekste

Põhjenda, miks on see nii sätestatud.

--

---

2. Eesti Vabariigi kohtusüsteem on kolmeastmeline. Nimeta kohtuastmed.

- a) _____
- b) _____
- c) _____

--

--

--

Mis on õiguskantsleri ülesanded? Nimeta üks.

--

---

5 punkti	
----------	--

3. Ühenda mõiste seletusega. Märki mõiste ette sobiva seletuse number.

1) Ühiskonnaelu valdkond, mis tegeleb tootmise ja kauplemisega	___ iive	☐
	___ demagoogia	
2) Mitme inimpõlve poolt loodud materiaalsed ja vaimsed väärtused	___ eraelu	☐
	___ identiteet	
3) Rahva arvu muutused sündide, surmade ning rahvastikurände tagajärjel	___ tolerantsus	☐
	___ majandus	
4) Riigi elanike poliitiline, vaimne ja kultuuriline ühtekuuluvus	___ kompromiss	☐
	___ kultuur	
5) Sallivus nii üksikisikute kui ka inimrühmade eriarvamuste ning sotsiaalsed normid käitumis- ja suhtumisviiside suhtes	___ moraal	☐

5 punkti	
----------	--

4. Loe tekst läbi ja vasta küsimustele.

PRÜGILA

2003. a. juunis lõpetas suurlinna prügila olmejäätmete vastuvõtu, kuna tööd alustas kõikidele tänapäevastele nõuetele vastav uus prügila linna lähedal maal, mis peab teenindama ka suurlinna. Vana prügila sulgemine ja uue avamine on aga tekitanud mitmeid probleeme – suurlinn pole nõus uues prügilas kehtestatud kõrgete teenustasudega, vana prügimäe elanikud sunnitakse aastaid nende koduks olnud elupaigast lahkuma, linnaametnikud aga hoiduvad “geoloogide” (prügila elanike) probleemidesse sekkumast.

1. Miks oli vaja avada uus prügila linna lähedal maal?

---

2. Kuidas mõjutab prügila avamine keskkonda?

---

3. Kelle elu mõjutab prügila avamine linna lähedal maal? Too kaks näidet.

---

4. Kuidas mõjutab prügila avamine tööhõivet maal?

---

5. Loe tekst läbi ja vasta küsimustele.

TARBIJAKAITSE JA TARBIJAKÄITUMINE

Alkohol ja tubakas on XXI sajandil kuulutatud inimkonna vaenlasteks number üks, kuid iga päev on võimalik lugeda reklaame, mis ahvatleb neid ostma ja pruukima.

Maaailma Tervishoiuorganisatsiooni andmeil tappis natsism umbes 25 miljonit, kommunism 100 miljonit inimest. Suitsetamise tagajärjel sureb praegu aastas umbes 5 miljonit, 2020. aasta prognooside kohaselt aga juba kaks korda rohkem inimesi.

Eestis tarbitakse aastas 20 liitrit viina inimese kohta, laialt on levinud mürgise salaviina pruukimine. Ka Sinul tuleb neis küsimustes oma seisukoht ja tarbijakäitumine kujundada.

1) Kuidas reklaam mõjutab Sinu tarbijakäitumist?

---

2) Mis vanusest alates võib Eesti Vabariigis osta tubakatooteid ja mis vanusest alkoholi?

--	--

---

3) Miks on tubakas ja alkohol eriti ohtlikud alaealistele, millised võivad olla tagajärjed?

---

4) Kuidas saab Sinu arvates piirata tubaka ja alkoholi tarbimist?

---

6. Otsusta, kas on kirjeldatud demokraatliku (D) või totalitaarse (T) riigi massikommunikatsiooni.

___ kriitilisus

___ arvamuste paljusus

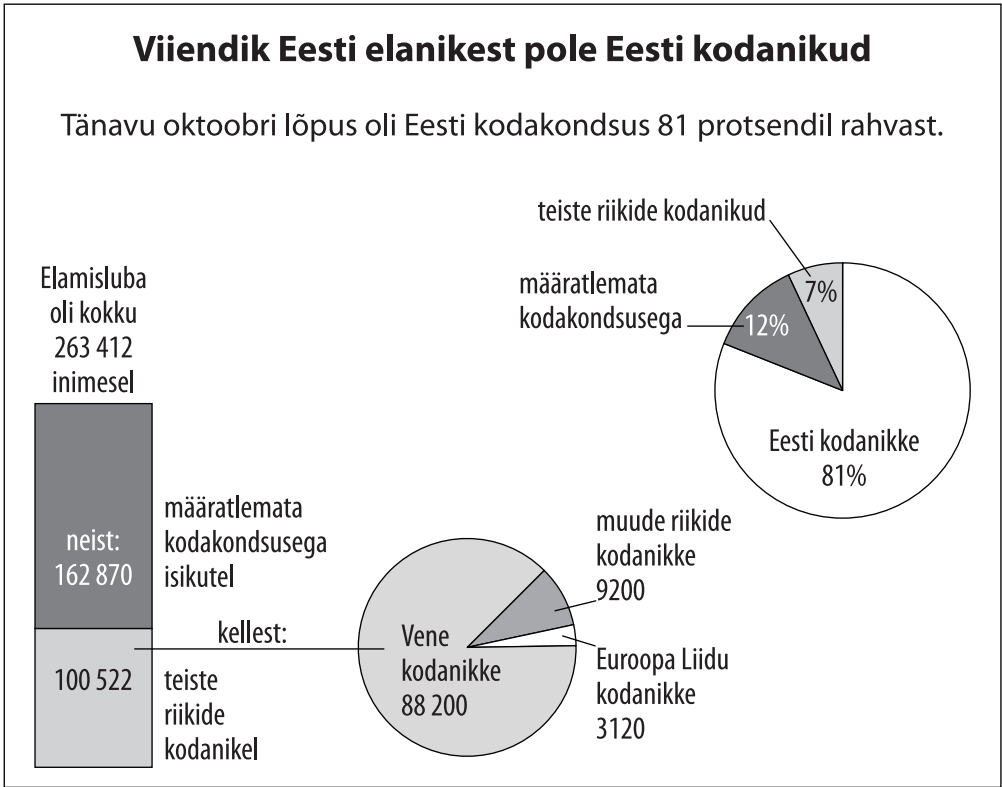
___ info kättesaadavuse piiramine

___ objektiivsus/tõesus

___ tsensuur

___ valitsuste otsuste kiitmine

7. Töö diagrammiga. Vasta diagrammi alusel küsimustele.

Allikas: Kodakondsus- ja migratsiooniamet// Postimees, 18. detsember 2003

1. Mitmel protsendil Eesti elanikest ei olnud 2003. a oktoobri lõpus Eesti kodakondsust?

2. Kas elamislooma vajavate inimeste hulgas on rohkem (jooni õige vastus alla):

- a) määratlemata kodakondsusega inimesi
- b) teiste riikide kodanikke

3. Kuidas mõjutab EV kodanikke ühinemine Euroopa Liiduga?

---

4. Kas EV põhiseaduse kohaselt on võimalik kodakondsust inimesele kohustuslikuks muuta?

5. Missugused õigused ja kohustused ei laiene Eesti Vabariigis määratlemata kodakondsusega isikutele ja teiste riikide kodanikele? Too **kaks** näidet.

--	--

---

8. Kas väide on õige (Õ) või vale (V)?

Kui väide on vale, kirjuta lahtrisse PARANDUSED õige väide.

VÄIDE	Õ/V	PARANDUSED
Eestis kehtib üksikisiku tulumaks 26%		
Käibemaks moodustab 26% kõigi kaupade ja teenuste hinnast		
Eestis on kaotatud ettevõtte tulumaks		
Sotsiaal- ja ravikindlustusmaksu maksab Eestis töövõtja		
Aktsiisimaksu ei ole kehtestatud alkoholile, tubakale ja mootorikütusele		
2004. a on tulumaksuvaba miinimum Eestis 1200 krooni		

9. Põhiseaduses on loetletud Riigikogu tööülesanded.

Nimeta neist kolme.

3 punkti

---

10. Milliseid loetletud ülesandeid peab täitma EV president (P), valitsus (V), Riigikogu (RK), kohalik omavalitsus (KO)?

4 punkti

- Välisriikide saadikute autasustamine Maarjamaa ristiga (____)
- Vabariigi sise- ja välispoliitika elluviimine (____)
- Linna parkide korrashoid (____)
- Seaduste menetlemine (____)

ÜLERIIGILINE TASEMETÖÖ

ÜHISKONNAÕPETUS

9. KLASS

12. MAI 2004

VARIANT B

ÕPILASE NIMI _____

POISS TÜDRUK

KOOL _____

MAAKOND _____ LINN _____

1., 2., 3. ÕPPEVEERANDI HINNE _____

TASEMETÖÖ PUNKTISUMMA _____

TASEMETÖÖ HINNE _____

MÄRKUSED _____

(on parandusõppel, saab logopeedilist abi, õpib individuaalse õppekava alusel, kodune keel erineb kooli õppekeelest)

1. Analüüsi juhtumit. Vasta teksti alusel küsimustele.

19-aastane Kalle tabati poevarguselt ja omaniku avalduse alusel alustati väärteo uurimist. Peagi ilmus ajaleheartikkel, milles kirjeldati Kalle tegevust vargana kahe aasta jooksul. Talle omistati mitmeid vargusi, mida politsei polnud uurinud ega kohus oma otsusega kinnitanud. Ajakirjanik arvas, et Kalle peaks tekitatud kahju kannatanutele hüvitama.

1) Millal võib kahtlustatava, kui väärteos süüdi olija kohta avaldada infot?

---

2) Anna hinnang ajakirjaniku tegevusele. Põhjenda oma arvamust.

--	--

---

3) Milliseid EV põhiseaduse sätteid peaksid ajakirjanikud järgima analoogiliste olukordade kajastamisel? Nimeta üks põhiseaduse säte.

---

4) Miks on Sinu arvates sellise sätte järgimine vajalik?

---

2. Millist tööd teevad kohtus järgmised ametnikud? Kirjuta ameti number õige tegevuse ette.

1. Advokaat

_____ Koostab kohtuistung protokoll

2. Prokurör

_____ Esitab süüdistuse

3. Kohtunik

_____ Valvab süüdistatavat

4. Uurija

_____ Esindab ja kaitseb süüdistatavat

_____ Teostab juurdlust

_____ Langetab süüasjas otsuse ja määrab süüdimõistetule karistuse.

3. Ühenda mõiste õige seletusega. Märki mõiste ette sobiva seletuse number.

1) Inimeste suhteid reguleeriv riigi kehtestatud normide kogum	___ integratsioon	☐
	___ konstitutsioon	
2) Käitumisnormide ja -põhimõtete süsteem, mis reguleerib inimeste käitumist kõigis eluvaldkondades (aga ei ole riigi poolt kehtestatud)	___ poliitika	☐
	___ ühiskondlik elu	
	___ konsensus	☐
3) Ühes riigis elavate erinevate rahvus- ja usurühmade liitmine ja kokkusobitamine	___ pluralistlik ühiskond	☐
4) On lubatud mitmesugused vaated, ideoloogiad, organisatsioonid, omandivormid, sotsiaalsed grupid	___ õigus	☐
	___ looduseadused	
	___ moraal	☐
5) Üksmeelne kokkulepe, mis ei tekita üheski osapooles vastuväiteid	___ tavad	

4. Loe tekst läbi ja vasta küsimustele.

JÄÄTMEHOIDLA

Sinu kodulinna lähedale kavatsetakse rajada radioaktiivsete jäätmete hoidla. Sellega kaasneks paratamatult ümbruskonna ökoloogilise seisundi halvenemine. Hoidlas saaks aga tööd paarsada linnaelanikku, mis parandaks oluliselt inimeste elujärge. Arutelu käigus on ühed kindlalt hoidla rajamise vastu, kuna see seab ohtu inimeste tervise, teised aga peavad taolist sammu paratamatuks linna arengu seisukohalt kui järgitakse seda tüüpi ehitistele esitatavaid keskkonnanõudeid.

1. Kuidas mõjutab jäätmeoidla avamine keskkonda?

---

2. Kuidas mõjutab jäätmeoidla avamine kohalike elanike elu? Too üks näide negatiivsest mõjust ja kaks näidet positiivsest mõjust.

--	--

---

3. Mis tingimustel ei oleks jäätmeoidla linnaelanikele ohtlik?

---

5. Loe tekst läbi ja vasta küsimustele.

TARBIJANA EESTI TURUL

Eesti elanike toitumisharjumused on viimase 10 aasta jooksul läbi teinud küllalt suured muutused - kui varem söödi seda, mida saada oli, siis nüüd on võimalik lehtidelt valida mitmekesist toidukaupa. Ka kodumaise kauba valik on laienenud, kvaliteet hea ning nii eelistavadki paljud just Eesti kaupa. Eesti turul on kasutusel mitmeid kvaliteedimärke - "Tunnustatud Eesti maitse", "Parim eesti toiduaine", "Mahemärk", "Eestis kasvatatud", "Ökomärk", "Aus kaup". Need on vahendid toodangule reklaami tegemiseks ja tarbijate leidmiseks. Kvaliteedimärk ajendab toodangu kvaliteedi stabiilsust hoidma ja edasi arendama.

1) Millist kasu Sina kui tarbija reklaamist saad? Põhjenda.

--	--

---

2) Miks reklaamitakse Eesti kaupa?

--

---

3) Miks oleks hea osta kvaliteedimärgiga Eestimaist kaupa? Põhjenda.

--	--

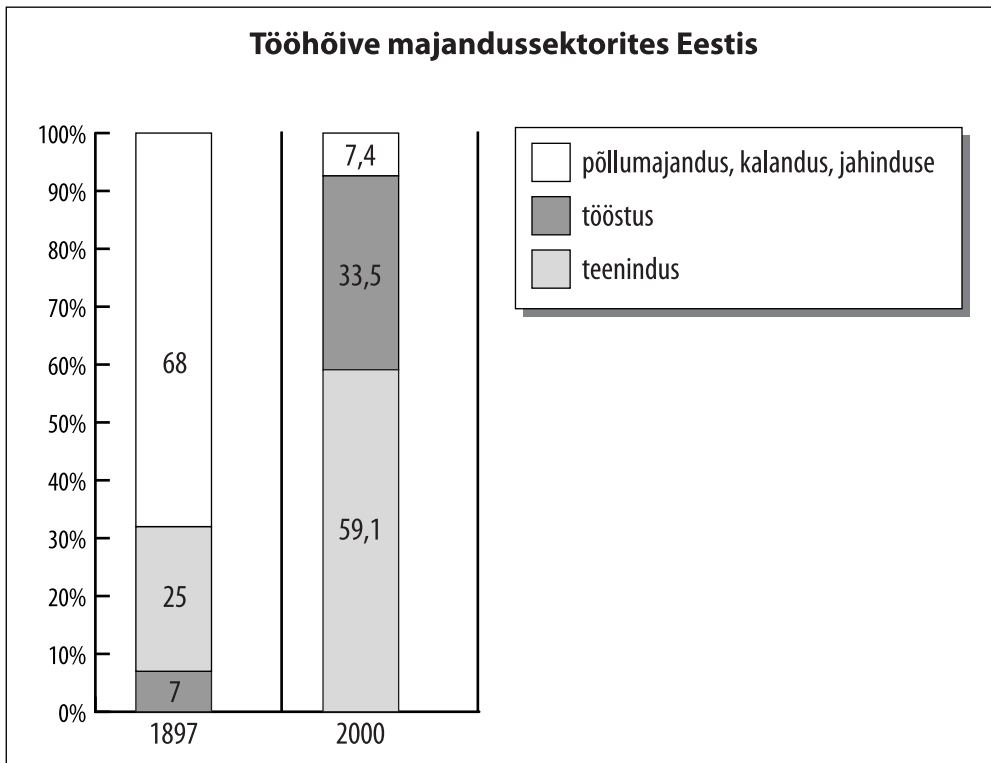

---

6. Otsusta, kas on kirjeldatud demokraatliku (D) või totalitaarse (T) riigi massikommunikatsiooni.

- ___ kriitilisus
- ___ arvamuste paljusus
- ___ info kättesaadavuse piiramine
- ___ objektiivsus/tõesus
- ___ tsensuur
- ___ kõikide valitsuste otsuste kiitmine

7. Töö diagrammiga. Vasta diagrammi alusel küsimustele.

Allikas: Statistikaamet

1. Millises majandussektoris on tööhõive kõige enam kasvanud?

---

2. Millises majandussektoris on tööhõive kõige enam langenud?

---

3. Missuguseid negatiivseid nähtusi toob endaga kaasa majanduse proportsioonide muutumine ühiskonnas? Too kaks näidet.

--	--

---

4. Kuidas on võimalik kujunenud olukorda parandada? Too kaks näidet.

--	--

---

8. Kas väide on õige (Õ) või vale (V)?

Kui väide on vale, kirjuta lahtrisse PARANDUSED õige väide.

VÄIDE	Õ/V	PARANDUSED
Otsene on selline maks, mida maksumaksja maksab riigile oma tulult		
Eestis kehtib ettevõtte tulumaks		
Käibemaks moodustab 18% kõigi kaupade ja teenuste hinnast		
Eestis kehtib üksikisiku tulumaks 24%		
Sotsiaal- ja ravikindlustusmaksu maksab Eestis töandja		
2003. a oli tulumaksuvaba miinimum Eestis 1100 krooni		
Tollimaksu kogub riik sisse- ja väljaveetavalt kaubalt		

9. Põhiseaduses on loetletud Riigikogu tööülesanded. Nimeta neist kolme.

3 punkti

---

10. Milliseid loetletud ülesandeid peab täitma EV president (P), valitsus (V), Riigikogu (RK), kohalik omavalitsus (KO)?

4 punkti

- a) Riiklike maanteede korrashoid (_____)
- b) Linnatänavate korrashoid (_____)
- c) Riigieelarve kinnitamine (_____)
- d) Välisriigi uue saadiku volituste kinnitamine (_____)

Ühiskonnaõpetuse 9. klassi üleriigilise tasemetöö läbiviimise ja hindamise juhend

Töö kestab 45 minutit.

Õpetaja tutvub tasemetööga ning läbiviimise ja hindamise juhendiga üks tund enne tasemetöö algust.

Kui töö on alanud, ei tohi õpilasi enam suunata.

Töö kirjutamisel soovitatakse kasutada EV põhiseadust. Muid abimaterjale töö kirjutamise ajal kasutada ei tohi.

Töö kirjutamise ajal ei tohi üldjuhul ruumist lahkuda.

Töö kirjutatakse sinise või musta tindiga.

Paranduste tegemisel ei tohi kasutada korrektorit. Vale vastus kriipsutatakse ühe joonega läbi ja õige vastus kirjutatakse loetavas käekirjas uuesti. Soditud vastus loetakse valeks.

Kastid töö paremas servas on täitmiseks AINULT ÕPETAJALE.

Palun rõhutage õpilastele, et enne vastama asumist tuleb KOGU KÜSIMUS hoolikalt läbi lugeda.

Kõige viimane ülesanne tasemetöö lehel on lisaülesanne, mille täitmine ei ole õpilasele kohustuslik. ÕPILANE TÄIDAB LISAÜLESANDE PEALE PÕHITÖÖ LÕPETAMIST. Lisaülesande täitmata jätmise eest õpilane punkte ei kaota. Lisaülesande punkte ei arvestata ka tasemetöö punktide arvestamisel ja märkimisel. Hindeskaala aluseks on 55 tasemetöö maksimumpunkti (mitte 63 punkti koos lisaülesandega). Õpetajal on õigus õpilase hinnet 5% ulatuses tõsta või langetada. Selle otsuse tegemisel võib aluseks võtta lisaülesande lahendatuse.

Tunni lõpus korjatakse tööd ära kõigilt õpilastelt korraga.

Töö esilehele märgib õpetaja kolme õppeveerandi ja töö hinded ning vabale reale täiendava teabe õpilase õpingute kohta (parandusõppel, logopeediline ravi, õpib individuaalse õppekava järgi, kodune keel on vene või muu keel).

Tasemetöö parandatakse punase tindiga. Tasemetöö variantide hindamiseks on koostatud hindamisjuhend koos vastuste võimalike variantidega. Avatud küsimuste puhul hinnatakse iga sisuliselt õige vastus punktiga (hoolimata sõnastuslikust erinevusest).

Tasemetöö hinnet arvestatakse ühe arvestusliku hindena õppeveerandis.

Hindamisel võetakse aluseks haridusministri 20. septembri 2000. a määruse nr 33 „Õpilaste hindamise kord” §10. Õpetaja võib õpilasele arvestusliku hinde panemisel protsendiskaalat muuta viis protsenti üles- või allapoole ning panna seega kas madalama või kõrgema hinde.

Punktide vastavus hinnetele: 50–55 punkti (90–100%) – hinne 5
39–49 punkti (70–89%) – hinne 4
28–38 punkti (50–69%) – hinne 3
14–27 punkti (25–49%) – hinne 2
0–13 punkti (0–24%) – hinne 1

ÜHISKONNAÕPETUSE TASEMETÖÖ 9. KLASSILE

Variant A vastused

1. Analüüsi kirjeldatud juhtumit ja vasta küsimustele.

20-aastane Ivar, kes oli äsja saanud juhiloa, sõitis oma autoga maanteel kiirusega 120 km/h. Liikluspolitsei peatas Ivari ja teavitas kiiruseületamisest. Seepeale ütles Ivar, et ta pole liikluseeskirjadega kursis ega tea midagi 90 km/h piirkiirusest.

1) Kas Ivarit võib karistada? Põhjenda. (2p)

Võib karistada. Esiteks, seaduse mitteteadmised ei vabasta vastutusest. Teiseks, omades juhiloa, peab iga autojuht olema kursis liikluseeskirjadega. Seega, tema seletusel pole alust. Muidu ei saaks seaduse tundmist nõuda.

2) Kust on võimalik leida seaduste tekste, et seadustega tutvuda? (1p)

Iga seaduse tekst on avaldatud „Riigi Teatajas“. Liikluseeskirjade teksti võib osta igast raamatukauplusest ja samuti leida internetist ning autokoolidest.

3) Kes peavad järgima Eesti Vabariigi seadusi? Vali loetelust ja jooni alla. (1p)

- 1) ainult EV kodanikud
- 2) kõik inimesed, kes viibivad Eestis
- 3) ainult täisealised EV kodanikud
- 4) kõik inimesed, kes on lugenud seaduste tekste

Põhjenda, miks on see nii sätestatud. (1p)

Põhjused on selles, et seadus on kõigi jaoks võrdne. Seaduste täitmine on kõikide inimeste huvides, et kindlustada inimõigused, turvalisus jms.

2. Eesti Vabariigi kohtusüsteem on kolmeastmeline. Nimeta kohtuastmed. (3p)

- a) linna-, haldus- ja maakohtud
- b) ringkonnakohus
- c) riigikohus

Mis on õiguskantsleri ülesanded? Nimeta üks. (1p)

Jälgib juriidiliste otsustuste, riigi ja kohaliku omavalitsuse õigusaktide vastavust põhiseadusele, tegeleb kodanike pöördumistega, kontrollib riigiasutuste tegevust ja inimõiguste tagatust.

3. Ühenda mõiste seletusega. Märki mõiste ette sobiva seletuse number. (5p)

1) Ühiskonnaelu valdkond, mis tegeleb tootmise ja kauplemisega	___ eraelu
2) Mitme inimpõlve poolt loodud materiaalsed ja vaimsed väärtused	<u>3</u> iive
3) Rahva arvu muutused sündide, surmade ning rahvastikurände tagajärjel	___ demagoogia
4) Riigi elanike poliitiline, vaimne ja kultuuriline ühtekuuluvus	<u>4</u> identiteet
5) Sallivus nii üksikisikute kui ka inimrühmade eriarvamuste ning sotsiaalsed normid käitumis- ja suhtumisviiside suhtes	<u>5</u> tolerantsus
	<u>1</u> majandus
	___ kompromiss
	<u>2</u> kultuur
	___ moraal

4. Loe tekst läbi ja vasta küsimustele. (5p)

PRÜGILA

2003. a. juunis lõpetas suurlinna prügila olmejäätmete vastuvõtu, kuna tööd alustas kõikidele tänapäevastele nõuetele vastav uus prügila linna lähedal maal, mis peab teenindama ka suurlinna. Vana prügila sulgemine ja uue avamine on aga tekitanud mitmeid probleeme – suurlinn pole nõus uues prügilas kehtestatud kõrgete teenustasudega, vana prügimäe elanikud sunnitakse aastaid nende koduks olnud elupaigast lahkuma, linnaametnikud aga hoiduvad “geoloogide” (prügila elanike) probleemidesse sekkumast.

1. Miks oli vaja avada uus prügila linna lähedal maal? (1p)

Vana ei vasta nõuetele, ei mahuta, reostab linna ümbrust, maal segab vähem,

2. Kuidas mõjutab uue prügila avamine keskkonda? (1p)

Keskkonda ei reosta, reostab palju vähem, võtab teatud ala muust kasutusest, vastab kaasaja nõuetele. / Võib reostada keskkonda nt põlengu vms korral.

3. Kelle elu mõjutab prügila avamine linna lähedal maal? Too kaks näidet (2p)

Vana prügila elanike, kohalike elanike, suurlinna võimude, prügiveoettevõtete, suurlinna elanike – hinnatõus.

4. Kuidas mõjutab prügila avamine tööhõivet maal? (1p)

Annab tööd kohalikele elanikele.

5. Loe tekst läbi ja vasta küsimustele (5p)

TARBIJAKAITSE JA TARBIJAKÄITUMINE

Alkohol ja tubakas on XXI sajandil kuulutatud inimkonna vaenlasteks number üks, kuid iga päev on võimalik lugeda reklaame, mis ahvatleb neid ostma ja pruukima.

Maaailma Tervishoiuorganisatsiooni andmeil tappis natsism umbes 25 miljonit, kommunism 100 miljonit inimest. Suitsetamise tagajärjel sureb praegu aastas umbes 5 miljonit, 2020.aasta prognooside kohaselt aga juba kaks korda rohkem inimesi.

Eestis tarbitakse aastas 20 liitrit viina inimese kohta, laialt on levinud mürgise salaviina pruukimine. Ka Sinul tuleb neis küsimustes oma seisukoht ja tarbijakäitumine kujundada.

1) Kuidas reklaam mõjutab Sinu tarbijakäitumist? (1p)

Informeerib, teadvustab, hoiatab, tekitab vastumeelsust jne.

2) Mis vanusest alates võib Eesti Vabariigis osta tubakatooteid ja mis vanusest alkoholi? (2p)

18 ja 21.

3) Miks on tubakas ja alkohol eriti ohtlikud alaealistele, millised võivad olla tagajärjed? (1p)

tervisele kahjulik, tekib sõltuvus, inimene võib kaotada kodu, pere, töökoha, suurem tõenäosus väärarengutega laste sünniks jms.

4) Kuidas saab Sinu arvates piirata tubaka ja alkoholi tarbimist? (1p)

Salaviina- ja tubakaäri ohjeldamine, alkoholi ja tubaka kättesaadavuse piiramine, hinna/aktsiisi tõstmine, noorte vaba aja sisutamine, kahjuliku mõju tutvustamine.

6. Otsusta, kas on kirjeldatud demokraatliku (D) või totalitaarse (T) riigi massikommunikatsiooni. (6p)

D kriitilisus

D arvamuste paljusus

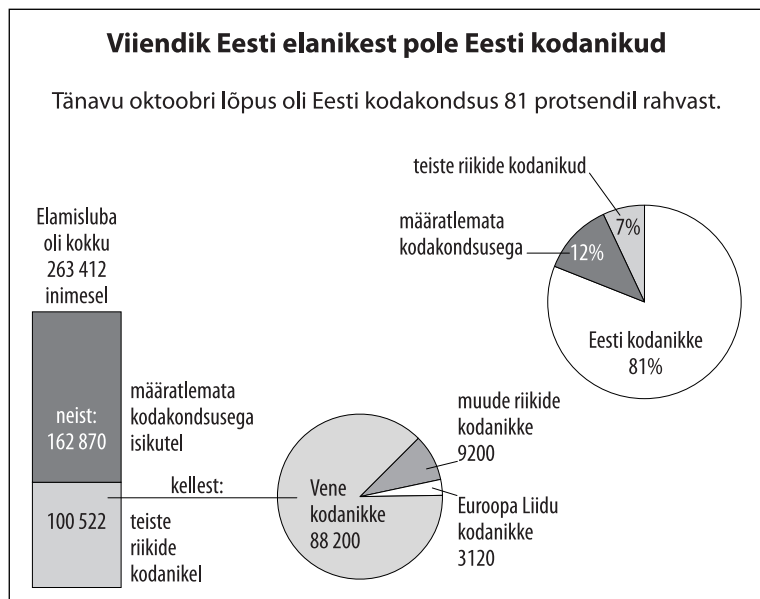
T info kättesaadavuse piiramine

D objektiivsus/tõesus

T tsensuur

T valitsuse otsuste kiitmine

7. Töö diagrammiga. Vasta diagrammi alusel küsimustele. (6p)

Allikas: Kodakondsus- ja migratsiooniamet// Postimees, 18. detsember 2003

1. Mitmel protsendil Eesti elanikest ei olnud 2003. a oktoobri lõpus Eesti kodakondsust? (1p)
19%

2. Kas elamisluba vajavate inimeste hulgas on rohkem (jooni õige vastus alla): (1p)

a) määratlemata kodakondsusega inimesi

b) teiste riikide kodanikke

3. Kuidas mõjutab EV kodanikke ühinemine Euroopa Liiduga? (1p)

Eesti kodanikud saavad Euroopa Liidu kodakondsuse.

4. Kas EV põhiseaduse kohaselt on võimalik kodakondsust inimesele kohustuslikuks muuta? (1p)

Ei.

5. Missugused õigused ja kohustused ei laiene Eesti Vabariigis määratlemata kodakondsusega isikutele ja teiste riikide kodanikele? Too kaks näidet (2p)

Eesti riik ei kaitse neid välismaal, ei pea teenima sõjaväes, ei saa valida ja olla valitud riigiorganitesse, ei saa kuuluda poliitilistesse parteidesse

8. Kas väide on õige (Õ) või vale (V)? Kui väide on vale, kirjuta lahtrisse PARANDUSED õige väide. (10 p)

VÄIDE	Õ/V	PARANDUSED
Eestis kehtib üksikisiku tulumaks 26%	Õ	
Käibemaks moodustab 26% kõigi kaupade ja teenuste hinnast	V	Moodustab 18% kõigi kaupade ja teenuste hinnast
Eestis on kaotatud ettevõtte tulumaks	Õ	
Sotsiaal- ja ravikindlustusmaksu maksab Eestis töövõtja	V	Maksab tööandja
Aktsiisimaksu ei ole kehtestatud alkoholile, tubakale ja mootorikütusele	V	Aktsiisimaks on kehtestatud alkoholile, tubakale ja mootorikütusele
2004. a on tulumaksuvaba miinimum Eestis 1200 krooni	V	Tulumaksuvaba miinimum 2004. a on Eestis 1400 krooni

9. Põhiseaduses on loetletud Riigikogu tööülesanded. Nimeta neist kolme. (3p)

võtab vastu seaduseid ja otsuseid

otsustab rahvahääletuse korraldamise

valib EV presidendi

ratifitseerib ja denonsseerib välislepinguid vastavalt seadusele jne Vt PS § 65

10. Milliseid loetletud ülesandeid peab täitma EV president (P), valitsus (V), Riigikogu (RK), kohalik omavalitsus (KO)? (4p)

a) Välisriikide saadikute autasustamine Maarjamaa ristiga (**P**)

b) Vabariigi sise- ja välispoliitika elluviimine (**V**)

c) Linna parkide korrashoid (**KO**)

d) Seaduste menetlemine (**RK**)

11. Kuidas saab Eesti Vabariigi kodanik osaleda riigivalitsemises ja millised on kodaniku võimalused riigi elu mõjutamiseks ja korraldamiseks? Too kaks näidet. (2p)

valimiste kaudu, rahvahääletuse kaudu, kodanikualgatuse kaudu, valituna riigiorganitesse, poliitilise partei või ühiskondliku organisatsiooni liikmena, ettepanekute kaudu riigiorganitele või vastavaid internetivärvaid kasutades, meedia kaudu mõjutades

LISAÜLESANNE. Täidetakse pärast põhitöö lõpetamist.

Koosta (10–15 lausest koosnev) jutuke, kasutades järgmisi märksõnu loogilises seoses. (8p)

Märksõnad: Survegrupp, kodanikuühendused, läbirääkimised, riiklik lepitaja, streik, miiting, ametiühing.

Mõistete definitsioonide esitamine ei ole jutuke. Iga märksõna (7) õige kasutamine loogilises seoses annab 1 punkti, jutukese terviklikkus 1 punkti.

ÜHISKONNAÕPETUSE TASEMETÖÖ 9. KLASSILE

Variant B vastused

1. Analüüsi juhtumit. Vasta teksti alusel küsimustele. (5p)

19-aastane Kalle tabati poevarguselt ja omaniku avalduse alusel alustati väärteo uurimist. Peagi ilmus ajaleheartikkel, milles kirjeldati Kalle tegevust vargana kahe aasta jooksul. Talle omistati mitmeid vargusi, mida politsei polnud uurinud ega kohus oma otsusega kinnitanud. Ajakirjanik arvas, et Kalle peaks tekitatud kahju kannatanutele hüvitama.

1) Millal võib kahtlustatava, kui väärteos süüdi olija kohta avaldada infot? (1p)

Pärast jõustunud süüdimõistvat kohtuotsust, pärast süü tuvastamist, näiteks trahvi määramine politseis vastavalt seadusele (suitsetamine tänaval, pisivargus jne).

2) Anna hinnang ajakirjaniku tegevusele. Põhjenda oma arvamust. (2p)

Ajakirjanik oli ebaetiline ja ebaprofessionaalne. Põhjustab kannatusi Kallele, tema lähedastele jne, alusetu süüdistuse hirmu teistes kodanikes jne. Seadus sätestab, et keegi pole süüdi enne jõustunud süüdimõistvat kohtuotsust.

3) Milliseid EV põhiseaduse sätteid peaksid ajakirjanikud järgima analoogiliste olukordade kajastamisel? Nimeta üks põhiseaduse säte? (1p)

§ 22, 25, 17 EV PS süütuse presumptsioon

4) Miks on Sinu arvates sellise sätte järgimine vajalik? (1p)

Kedagi ei tohi ilma süüta süüdi mõista, kahjustada tema renomeed jms. Demokraatia ja inimõiguste tagamiseks, isikliku usalduse tagamiseks ühiskonnakorralduse suhtes, ühiskonnas tegutsemise julguse toetamiseks jms.

2. Millist tööd teevad kohtus järgmised ametnikud? (4p) Kirjuta ameti number õige tegevuse ette.

1 Advokaat	Koostab kohtuistungis protokollid
2 Prokurör	2 Esitab süüdistuse
3 Kohtunik	Valvab süüdistatavat
4 Uurija	1 Esindab ja kaitseb süüdistatavat
	4 Teostab juurdlust
	3 Langetab süüasjas otsuse ja määrab süüdimõistetule karistuse

3. Ühenda mõiste õige seletusega. Märki mõiste ette sobiva seletuse number. (5p)

1) Inimeste suhteid reguleeriv riigi kehtestatud normide kogum	3 integratsioon
2) Käitumisnormide ja -põhimõtete süsteem, mis reguleerib inimeste käitumist kõigis eluvaldkondades (aga ei ole riigi poolt kehtestatud)	___ konstitutsioon
3) Ühes riigis elavate erinevate rahvus- ja usurühmade liitmine ja kokkusobitamine	___ poliitika
4) On lubatud mitmesugused vaated, ideoloogiad, organisatsioonid, omandivormid, sotsiaalsed grupid	___ ühiskondlik elu
5) Üksmeelne kokkulepe, mis ei tekita üheski osapooles vastuväiteid	5 konsensus
	4 pluralistlik ühiskond
	1 õigus
	___ loodusseadused
	2 moraal
	___ tavad

4. Loe tekst läbi ja vasta küsimustele. (5p)

JÄÄTMEHOIDLA

Sinu kodulinna lähedale kavatsetakse rajada radioaktiivsete jäätmete hoidla. Sellega kaasneks paratamatult ümbruskonna ökoloogilise seisundi halvenemine. Hoidlas saaks aga tööd paarsada linnaelanikku, mis parandaks oluliselt inimeste elujärge. Arutelu käigus on ühed kindlalt hoidla rajamise vastu, kuna see seab ohtu inimeste tervise, teised aga peavad taolist sammu paratamatuks linna arengu seisukohalt kui järgitakse seda tüüpi ehitistele esitatavaid keskkonnanõudeid.

1. Kuidas mõjutab jäätmeoidla avamine keskkonda? (1p)

Keskkonna seisund võib halveneda, kasvavad keskkonnariskid, lekkeriskid jms.

2. Kuidas mõjutab jäätmeoidla avamine kohalike elanike elu? Too üks näide negatiivsest mõjust (1p) ja kaks näidet positiivsest mõjust (2p)

Negatiivne: seab ohtu inimeste tervise, tõstab keskkonnariske.

Positiivne: annab tööd, parandab elatustaset, võib kaasa tuua teiste majandusvaldkondane arengu, tähtis linna arengu seisukohalt.

3. Mis tingimustel ei oleks jäätmeoidla linnaelanikele ohtlik (1p)

Kui järgitakse keskkonnanõudeid.

5. Loe tekst läbi ja vasta küsimustele. (5p)

TARBIJANA EESTI TURUL

Eesti elanike toitumisharjumused on viimase 10 aasta jooksul läbi teinud küllalt suured muutused – kui varem söödi seda, mida saada oli, siis nüüd on võimalik lettidelt valida mitmekesist toidukaupa. Ka kodumaise kauba valik on laienenud, kvaliteet hea ning nii eelistavadki paljud just Eesti kaupa. Eesti turul on kasutusel mitmeid kvaliteedimärke – “Tunnustatud Eesti maitse”, “Parim eesti toiduaine”, “Mahemärk”, “Eestis kasvatatud”, “Ökomärk”, “Aus kaup”. Need on vahendid toodangule reklaami tegemiseks ja tarbijate leidmiseks. Kvaliteedimärk ajendab toodangu kvaliteedi stabiilsust hoidma ja edasi arendama.

1) Millist kasu Sina kui tarbija reklaamist saad? Põhjenda. (2p)

Saan informatsiooni, tean hinna ja kvaliteedi suhet, teen soodsa ostu, tean kaubandustrende (moodi), oskan järgida pakendi reklaami/selgitavaid juhendeid/toiduainete koostist/kas see on tervislik/tehnika parameetreid jne

2) Miks reklaamitakse Eesti kaupa? (1p)

Toetada Eesti tootjat, Eesti toidukaup on värskem ja puhtam, jätta rohkem raha Eestisse, tugevdada ühisidentiteeti jms

3) Miks oleks hea osta kvaliteedimärgiga Eestimaist kaupa? Põhjenda. (2p)

nitraadivaba, sama keskkonna toidukaup on inimeste tervisele kasulik, toetab Eesti tootjat ja majandust jne

6. Otsusta, kas on kirjeldatud demokraatliku (D) või totalitaarse (T) riigi massikommunikatsiooni. (6p)

D kriitilisus

D arvamuste paljusus

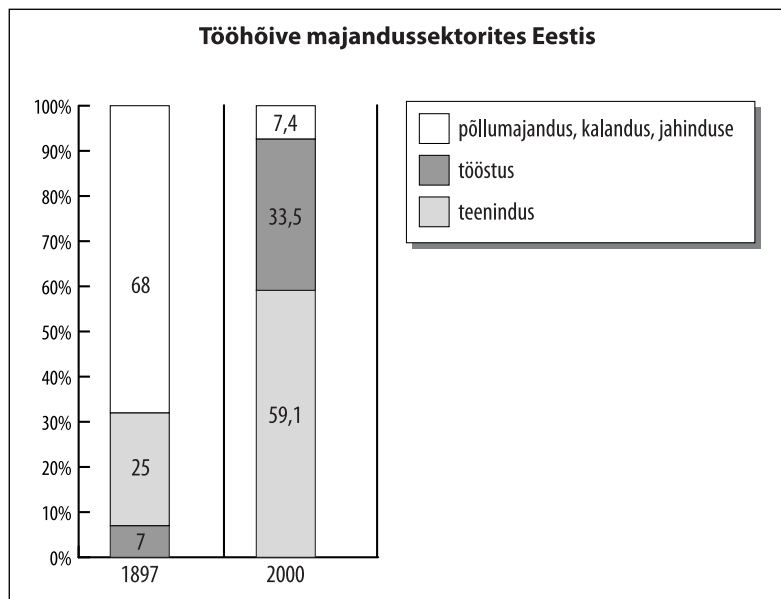
T info kättesaadavuse piiramine

D objektiivsus/tõesus

T tsensuur

T kõikide valitsuste otsuste kiitmine

7. Töö diagrammiga. Vasta diagrammi alusel küsimustele. (6p)

Allikas: Statistikaamet

1. Millises majandussektoris on tööhõive kõige enam kasvanud? (1p)

Teenindus

2. Millises majandussektoris on tööhõive kõige enam langenud? (1p)

Põllumajandus

3. Missuguseid negatiivseid nähtusi toob endaga kaasa majanduse proportsioonide muutumine ühiskonnas? Too kaks näidet (2p)

Tööpuudus, tööjõupuudus, ebaühtlane regionaalne areng jms

4. Kuidas on võimalik kujunenud olukorda parandada? Too kaks näidet. (2p)

Ümberõpe, nõustamine, uute töökohtade loomise toetamine, regionaalpoliitika, hariduslikud prioriteetidid, riigi tööturupoliitika

8. Kas väide on õige (Õ) või vale (V)? Kui väide on vale, kirjuta lahtrisse PARANDUSED õige väide. (10 p)

VÄIDE	Õ/V	PARANDUSED
Otsene on selline maks, mida maksumaksja maksab riigile oma tulult	Õ	
Eestis kehtib ettevõtte tulumaks	V	On kaotatud, tulumaksu arvestatakse ainult aktsionäride dividendidelt
Käibemaks moodustab 18% kõigi kaupade ja teenuste hinnast	Õ	
Eestis kehtib üksikisiku tulumaks 24%	V	Kehtib 26%
Sotsiaal- ja ravikindlustusmaksu maksab Eestis tööandja	Õ	
2003. a oli tulumaksuvaba miinimum Eestis 1100 krooni	V	Oli 1000 krooni
Tollimaksu kogub riik sisse- ja väljaveetavalt kaubalt	Õ	

9. Põhiseaduses on loetletud Riigikogu tööülesanded. Nimeta neist kolme (3p)

võtab vastu seaduseid ja otsuseid

otsustab rahvahääletuse korraldamise

valib EV presidendi

ratifitseerib ja denonsseerib välislepinguid vastavalt seadusele jne Vt PS § 65

10. Milliseid loetletud ülesandeid peab täitma EV president (P), valitsus (V), Riigikogu (RK), kohalik omavalitsus (KO)? (4p)

a) Riiklike maanteede korrashoid (**V**)

b) Linnatänavate korrashoid (**KO**)

c) Riigieelarve kinnitamine (**RK**)

d) Välisriigi uue saadiku volituste kinnitamine (**P**)

11. Missugused loetletud õigused kehtivad Eesti Vabariigis mittekodanikele?

Jooni õiged vastused alla. (2p)

a) õigus riigi kaitsele välismaal

b) õigus osaleda kohaliku omavalitsuse valimistel

c) õigus osaleda Riigikogu valimistel

d) õigus astuda ametiühingusse

LISAÜLESANNE. Täidetakse pärast põhitöö lõpetamist.

Koosta (10–15 lausest koosnev) jutuke, kasutades järgmisi märksõnu loogilises seoses. (8p)

Märksõnad: Huvigrupp, kodanikuorganisatsioon, korteriühistu, kodanikualgatus, aktsioon, vargused, naabrivalve.

Iga märksõna (7) õige kasutamine loogilises seoses annab 1 punkti, jutukese terviklikkus 1 punkti.

Mõistete definitsioonide esitamine ei ole jutuke.